

Az *Intézet és a Társaság életéből* c. rovatunk átalakulását jelzi a folyóirat tájékoztató rovatának új címe. A szerkesztőséget e változtatásra az a felismerés készítette, hogy az Irodalomtörténeti Közlemények, mint a magyar irodalomtörténetírás egyetlen szakfolyóirata, nem szorítkozhat csupán az Intézet és a Társaság munkájának adatszerű ismertetésére, hanem minden, tudományágunkat érintő lényeges hazai és külföldi eseményről hírt kell adnia. A tájékoztatás rendszeresebbé tételét, terjedelmi és tematikai bővítését az irodalomkutatás hazai fejlődése s a külföld egyre intenzívebb érdeklődése is indokolja. A Krónika-rovat anyagát ezen túl a legváltozatosabb tárgyú cikkek, tudósítások, rövid hírek adják: nekrológok, melyek a kegyelettetés mellett az életpálya értékelését is felvázolják; tudósítások hazai magyar irodalomtörténeti kongresszusokról vagy külföldi kongresszusok magyar vonatkozású eredményeiről; beszámolók irodalomtörténeti vándorgyűlésekről, kiállításokról; az Intézet, egyetemek, egyes tanszékek által rendezett szaktudományi vitákat ismertető és értékelő írások; kutatók vagy kutatócsoportok tanulmányútjainak eredményeit összegező cikkek; beszámolók az Intézet vagy az egyes osztályok egy-egy nagyobb kollektív munkavállalkozásáról, hazai egyetemek, tanszékek, kutatócsoportok, illetve külföldi egyetemek magyar tanszékeinek, szekcióinak magyar irodalomtörténeti tevékenységéről, terveiről, továbbá egyes könyvtáraink, múzeumaink, kiadóink ilyen vonatkozású munkájáról; végül az Intézet és a Társaság hírei.

Magyar irodalomkutatás Prágában és Brnóban

A magyar irodalom oktatásának és kutatásának vannak Prágában hagyományai, mai szervezett formájában azonban nem egészen másfél évtizede léteznek. 1950-ben indult meg újra, hosszabb szünet után, a magyar nyelv és irodalom oktatása a Károly-egyetemen; valamivel később iktatta be a hungarisztikát kutatási területei közé a Csehszlovák Tudományos Akadémia. Magyar irodalommal a CsTA Szláv Intézetében *Dr. Zuzana Adamová* foglalkozik, az egyetemen *Bredár Gyula* és e sorok írója. Prágán kívül a brnoi egyetemen is gyökeret vert a magyar irodalomtörténeti kutatás; itt *Richard Pražák* nevéhez fűződik, aki a prágai Károly-egyetem bölcsészkarán végezte tanulmányait, s Brnóban a kelet-európai országok történetének tanszékén dolgozik, *Macůrek* professzor mellett, aki a magyar történelemnek is neves szakértője.

A fent említett intézmények feladata az adott körülmények között természetesen nemcsak a tudományos kutatómunka; eleget kell tenniük az oktatás igényeinek, a cseh kulturális élet gyakorlati követelményeinek (például a kiadókkal és folyóiratokkal való együttműködésük révén), elősegíteniük más szakterületek tudományos munkáját stb. Mindez — ha nem is választható el mereven a kutatómunkától — annak mégis inkább csak közvetett kisugárzása.

A szorosabban vett kutatómunka előterében eddig a cseh—magyar irodalmi kapcsolatok álltak: személyes kapcsolatok, levélváltások, művek kölcsönhatásának, ösztönzéseknek stb. felderítése. E kapcsolatok feltárását természetesen nemcsak a magyar irodalomtörténet specialistái, hanem más szakterületeken működő neves tudósok is gazdagítják kutatásaik részleteredményeivel. Így Prágában a szlavista *Julius Dolanský* professzor idestova két évtizede foglalkozik alkalmilag szláv—magyar, illetőleg cseh—magyar irodalmi vonatkozásokkal: 1949-ben népszerű tanulmányt írt Petőfiről, melynek egyik fejezetét Petőfi cseh kapcsolatainak szenteli; utóbb több magyarul is megjelent előadásában utalt a magyar és a szláv irodalmak közötti analógiákra. Rendkívül érdekes eredményekkel járult hozzá a kapcsolatok kutatásához *Karel Krejčí* professzor: olyan epizódok feltárása, mint Reményinek, a világhírű magyar hegedűművésznek prágai fogadtatása (magyarul FK 1957) vagy újabban Az ember tragédiájának rokonítása a műfaj európai családfájának más alkotásaival, a részleteken túlmenő elméleti tanulással is szorgalmak.

A kapcsolatkutatás elvben minden korszakra kiterjed, az érdeklődés előterében azonban a XIX. és XX. század áll. A csehországi hungarisztika viszonylag csekély számú művelői között ezen belül is kialakult valamiféle munkamegosztás. A felvilágosodás és reformkor irodalmi kapcsolataival a legtöbbet *Richard Pražák* foglalkozik: több tanulmányt írt Neruda és a magyar irodalom viszonyáról (in: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*

1958-D5 és Z doby Nerudovy, Praha 1959), Palacký magyar vonatkozásairól (ČMM 1958); eddigi kutatásainak legjelentősebb eredménye azonban „Madarská reformovaná inteligence v českém obrození” c. könyve (Praha 1962), mely a türelmi rendelet után Csehszlovákiában megtelepedett magyar protestáns lelkészek működését a cseh nemzeti megújulás összképébe illesztve kortörténeti adalékká szélesíti. A Macúrek professzor mellett működő más fiatalabb történettudósok (Blanka Kubešová-Pitronová, Osvald Machatka) tanulmányai is tartalmaznak erre a korra vonatkozó magyar irodalomtörténeti adatokat. Általános történeti szempontú *Pražák*nak „A cseh—magyar kapcsolatok tanulmányozásának eredményei és feladatai”-ról írt összefoglaló áttekintése is, melyhez rendkívül részletes bibliográfiai jegyzetanyagot is csatolt (SPFFBU 1961, C-8).

Sok értékes adattal járult hozzá a megújodáskori kapcsolatok megvilágításához a bohémisztikai kutatás is; példaképpen csak *M. Laiske* tanulmányát említjük Neruda versfordításairól (Česká literatura 1955) és K. Paulét Šafařík és a magyarok viszonyáról (Slavia 1955).

Jobbára már a múlt század második felének kapcsolataira összpontosítja figyelmét *Zuzana Adamová*. Szakmai körökben ismeretes többek között Božena Němcová-ról (és magyar kapcsolatairól) szóló megemlékezése (FK 1958), összefoglaló tanulmánya Petőfi és a cseh irodalom viszonyáról (ALitt 1957), Riedl Szendéről (Slavia 1958), a Szózat cseh fordításairól (ViF 1960), a magyar dráma csehországi visszhangjáról (It 1958) stb. Rendkívül érdekes és gondolatébresztő kandidátusi disszertációja a cseh és magyar regény fejlődéséről a múlt század ötvenes és hatvanas éveiben (mind ez ideig kéziratban). Az egyre inkább előtérbe kerülő történeti-tipológiai szempont alkalmazása ez konkrét irodalomtörténeti anyagra.

A kapcsolatok kutatásának egyik fontos ága a nagy közvetítők életének és munkásságának feltárása, jelentőségük felmérése. A két legjelentősebb ilyen irányú kísérlet *Miluše Knappová* és *Hana Kindlová* műve. Mindketten a prágai egyetem bölcsészkarán végezték el tanulmányukat. Knappová František Brábek-ről, a prágai egyetem egykori lektoráról, sok magyar könyv és dráma csehre fordítójáról, több magyar—cseh szótár szerzőjéről, valamint Gustav Narcis Mayerhoffer ugyancsak termékeny és érdemes fordítóról írt tanulmányt, kéziratos hagyatékukat, levelezésüket is feldolgozva. *Kindlová* pedig régi adósságot rótt le, amikor alapos tanulmányban összegezte Anton Strakának, a modern magyar irodalom köreiből is ismert és népszerű, mártírhalált halt csehszlovák diplomatának közvetítői tevékenységét. Mindkét tanulmány a két Akadémia gondozásában rövidesen megjelenő tanulmánykötetben fog megjelenni. Ehhez még hozzá kell fűzni, hogy az említett tanulmányok a szerzők egyetemi szakkollegzataiból nőttek ki, s e szakkollegzatok még egyéb értékes anyaggal is segítik a kapcsolat-kutatást. *Knappová* az 1890—1918 közötti időszakra, *Kindlová* pedig 1918—1945-ig állította össze a csehül könyv alakban megjelent magyar irodalmi művek bibliográfiáját, de feldolgozták a fontosabb irodalmi lapok alapján ezek fogadtatását és visszhangját is; szakkollegzatuk egy-egy fejezete pedig a magyar drámák csehországi visszhangjára is kitekint, kiegészítve e tekintetben *Adamová* már említett tanulmányát s e sorok írójának adalékait Az ember tragédiája csehországi visszhangjáról (It 1956). Az 1945 utáni korszak mérlegét ismét *Zuzana Adamová* készítette el.

A kapcsolatok és analógiák kutatása tovább folytatódik, hiszen még rengeteg értékes adat lappang. A tervbe vett, de eddig feldolgozatlan témák között van az a rendkívül érdekes anekdota, melyet 1937—38-ban szervezett *Sulán Béla*, ma debreceni rektor, akkor prágai egyetemi hallgató, s amelyben neves cseh és szlovák írók és filozófusok fejtették ki álláspontjukat a csehszlovák—magyar viszonyt illetően. Petőfi csehországi hatásának kérdése is tartogat még meglepetéseket, mint *Jan Průcha*, ugyancsak cseh—magyar szakos fiatal nyelvutódos érdekes lelete tanúsítja: Petőfi egy versének olyan cseh változata, mely két ismeretlen eredetű versszakkal tölti meg a hiteles Petőfi-szöveget.

A cseh hungariztikának fentebb csak nagy vonalakban és a teljesség legcsekélyebb igénye nélkül vázolt kapcsolat-kutató tevékenységéhez hozzá kell természetesen képzelni a szlovákiai hungariztika megfelelő munkásságát, mellyel a csehországinak szükségképpen tárgyi és személyi kapcsolatai vannak (pl. a pozsonyi bölcsészkaron működő *Jaroslava Pašiaková* is a prágai egyetemről került Pozsonyba) és másfelől persze a magyaránvú és termékeny magyarországi kutatást, melyet olyan nevek fémjeleznek, mint *Dobossy László*, *Sziklay László*, *Kemény G. Gábor*, *Szalatnai Rezső*, *Kovács Endre*, *Kardos Tibor*, *Vargha Kálmán*, *Illés László*, *Botka Ferenc* — és sokan mások.

Le kell azonban szögezni, hogy a kapcsolat-kutatás nem lehet — és alkalmasint egyre kevésbé lesz — a cseh hungariztáknak tudományos kutatómunkájának egyedüli szférája. A közelmúltban még túlhangsúlyozása sem volt hiba, hiszen mulasztásokat kellett jóvátenni. De idáig már meggyőzően kirajzolódott és adatszerűen is bebizonyult az a tétel, hogy a felszínen megmutatózó ellentétek alatt a két nemzet leghaladóbb elemei rátaláltak az együttműködés útjára; s ami még ezután kerül napvilágra, alighanem ezt az apriori világos összképet fogja csak árnyalni.

A magyar irodalomtörténeti kutatás egy másik külföldön is lehetséges formája az adatfeltárás; hogy ez milyen gyümölcsöző lehet, arra nemrégén láttunk példát. *Antonín Měšťan* prágai polonista a strahovi könyvtárban végzett kutatásai közben egy krakkói eredetű kolligátum kötetésláblában magyar nyelvű szövegre bukkant, melyet aztán *Bredár Gyula* rekonstruált és azonosított, mint Gálszécsi István töredékben ránk maradt énekeskönyvének további, eddig ismeretlen lapjait.

Viszonylag elszigetelt irányát jelzi a kutatásnak e sorok írójának kéziratosszerű diszertációja a magyar vers ritmusáról. Cseh szempontból ez a sajátosan magyar téma is külön érdekességét kap azáltal, hogy a cseh nyelvű prózai adottságai rokonabbak a magyarral, mint bármely más európai nyelvével, a szlávokat sem véve ki.

De a magyar irodalommal való tudományos igényű foglalkozásnak a kapcsolatoktól függetlenül is van külföldön elvi jogosultsága. Ez persze nem képzelhető másképpen, mint a magyarországi kutatással való állandó szoros kapcsolatban; mégis lehetséges — és szükséges is — egyes irodalmi jelenségek önálló feldolgozása és értékelése; egyrészt, mert Csehország felől nézve más távlatot kapnak (mely néha talán még a hazai kutatásnak is adhat mérlelendő szempontokat), másrészt, mert a gyakorlat olyan feladatok elé állítja a csehországi hungaristákat, melyek elvégzése nem odázható el a végleges (ti. viszonylag végleges) marxista szintézis létrejöttéig. Az efféle munka sokszor műhelytanulmány marad, de a nyilvánosság számára készült tanulmányok, előszók stb. formájában mégis nyomon követhető. Így születtek az utóbbi években tanulmányok Kosztolányiról, Tóth Árpádról, Nagy Lajosról (*Adamová*), Aranyról (*Pražák*), Kaffka Margitól, Tersánszkyról (*Bredár*), Katonáról, Madáchról, Illyésről, Karinthyról, Móriczról, József Attiláról, Németh Lászlóról, Kassákról (*Rákos*) stb. A megvalósulás stádiumába érkezett a magyar irodalom történetének első cseh nyelvű szintézise, melyet az Akadémia megbízásából a prágai hungaristák négytagú munkaközössége készített (*Adamová, Bredár, Pražák, Rákos*).

Rákos Péter

Az Intézet XX. századi osztályának Kassák-vitája

A XX. századi osztály 1963. december 2-án, kibővített osztályülésen vitatta meg a Kézikönyv IV. kötetének „Kassák Lajos” c. fejezetét (*József Farkas* és *Szabó György* munkája, *Illés László* közreműködésével). E pályakép Kassák költészetét, prózáját és elvi-publicisztikai munkásságát együttesen, egymás kölcsönhatásában igyekszik felmérni. A felszólalók Kassák költészetének az izmusok hazai meghonosításában betöltött szerepét, másrészt Kassák munkásmozgalomhoz való viszonyát vizsgálták elsősorban, e fő kérdések mellett többen Kassák életművének a jelenleginél árnyaltabb esztétikai elemzését igényelték. *Béldi Miklós* referens Kassák költészetét elemezve egyetértően szőlt a költő 1919-ig tartó forradalmi, s ezután dadaista korszakának rajzáról, bár a fejezet e részeiben is többet adhatna arról, milyen új stílári elemeket mentett át Kassák ezen korszakaiból a későbbiekbe, így pl. a szimultanista technikát, a racionális és irracionális elemek egybefűzését, s a monoton lamentációt. Vitába szállt azonban a „35 vers” c. kötetből máig terjedő rész értékelésével, s Kassák e korszakának költészetét — bár elismerte, hogy a teoretikus Kassák szocialistákkal vitázó elvi vonala rávetül költészetére is —, a polgári humanista líránál progresszívebbnek, szocialistának tartotta. Hiszen a Sallai és Fürst kivégzéséről, a bécsi munkásfelkelésről, a spanyol polgárháborúról stb. írt versek azt mutatják, Kassák benne élt a történelemben ez időben is; költészete sötét tónusú világában a társadalmi környezet rajza is helyet kap. Publicisztikájában Kassák gyakran antimarxista, költészetében azonban érzelmileg hű a munkásosztályhoz, az elnyomottakhoz. *Bodnár György*, a másik referens, Kassák prózai munkásságát méltatva egyetértett a fejezet azon alapvonalával, mely Kassák költészetét prózai alkotásai fölé helyezi, hiányolta azonban, hogy az „Egy ember élete” c. önéletrajzi regényét prózai műveiből kiemelve tárgyalja, s ezáltal elszegényíti prózairói munkásságát. Rámutatott, hogy Kassák prózájának fejlődésvonala jobban összekapcsolható lírájával és esztétikai nézeteivel: a korai próza naturalizmusától eljut a konstruktív irányzatú prózához. Megjegyezte továbbá, hogy bár Kassák eszmévilága kiindulópontjában helytelen, fejtegetéseinek részleteiben sok igazság is van, s ez nem sikkadhat el a pályakép rajzában, aminthogy festészetét is érinteni kellene a fejezetben.

A vitában *Imre Katalin* kifejtette, hogy a teoretikus és a költő nem választható szét Kassák életművében, mely nem tekinthető szocialistának; a költő maga tudatosan távolodik el a szocializmustól. De hangsúlyozta Kassák költészetének művészi értékeit. Felfogását *Ferenecz László* és *Gondos Ernő* — Kassák 30-as évekbeli politikai cikkeiből újabb részleteket ismertetve — is alátámasztotta. *Illés László* a szocialista költő mibenlétét fejtegette; előfordul — s a 30-as évekre ez jellemző is —, hogy a költő elvontan, általános humánusot fejez ki

csupán; ha azonban emellett nem adja fel nézetét, hogy a társadalmat a munkásosztály hatalomra juttatásával megváltoztatjuk, akkor szocialista. Kassák azonban 1919 után feladta a munkásosztályba vetett bizalmát, s így nem szocialista. A vitavezető *Szabolcsi Miklós* szintén rámutatott, hogy Kassáknak csak 19-ig terjedő korszakát nevezhetjük szocialistának; későbbi költészetének elvont humanizmusa, antifaszizmusa, a szegényekkel való együttérzés megnyilvánulásai vagy a gyermekkori élményvilág ábrázolása — jelen esetben munkás-élmények rajza — még nem szocialista irodalom, csak kispolgári humanizmus. A szocialista művelt, melyet ha nem is kötünk a marxizmus—leninizmus elfogadásához az írónál, feltételezi a munkásosztály hatalomrajutásának igényét az íróban. *Diószegi András* szintén csak 1919-ig tartotta szocialista igényének Kassák költészetét, később kiábrándul a történelmi materializmusból, s szubjektív idealistává válik nézeteiben; de nem lesz polgári költővé, inkább harmadikutas költőnek nevezné, kinek helye valahol a szocializmus határvonalához közel van.

Rába György, elfogadva a Kassák költészetéről adott összképet, fellépésének a korabeli költészetre gyakorolt pozitív hatását húzta alá felszólalásában; Kassák elvetette a szépségkultuszt, s az élethez közelítette a művészi felfogást. *Szilágyi Péter* Kassák felszabadulás utáni költészetének árnyaltabb elemzését kérte számon a fejezet íróitól, ezt az igényt támasztotta alá *Pór Péter* felszólalása is.

A vita sok részletkérdésben kiegészítette a fejezetben nyújtott pályaképet, egészében azonban elfogadta annak alapvető értékelését Kassák életművéről.

József Farkas-

A Petőfi Irodalmi Múzeum kiállításairól

A Petőfi Irodalmi Múzeum kiállításai mintegy tíz év óta állnak a tudományos ismeret-terjesztés szolgálatában. Az irodalmi kiállítások jelentékeny segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az irodalom ismerete és szeretete egyre szélesebb körben terjedjen el és váljék a társadalom szellemi életének hatékony és nélkülözhetetlen alkotóelemévé.

Az ötvenes évek elején az irodalmi kiállításokat egy-egy kimagasló jelentőségű írói évforduló alkalmával hívta életre és megrendezésükre azok az intézmények fogtak össze, amelyeknek az éppen szóban forgó témát érintő gyűjteményanyaguk volt (Magyar Tudományos Akadémia, Országos Széchényi Könyvtár, Országos Levéltár, Magyar Nemzeti Múzeum stb.). Így épültek fel a Nemzeti Múzeum dísztermében rendezett nagyszabású, túlnyomórészt eredeti tárgyakat bemutató irodalmi kiállítások, amelyek széles tömegek körében keltettek megérdemelt érdeklődést. Sokáig emlékezetes marad ezek közt pl. a Jókai-, Balassi-, Csokonai- és később az Irodalmi Múzeum régi, József nádor téri épületében megnyitott Vörösmarty-emlékkiállítás.

Az Irodalmi Múzeum gyűjteményének fokozatos gyarapodása, anyagi alapjának erősödése, személyi állományának kiterjesztése lehetővé tette, hogy a Múzeum a továbbiakban önjerejéből — és célkitűzéseinek megfelelő tervszerűséggel — rendszeresen hozza létre kiállításait. 1957-től kezdődően fokozódó önállósággal teremtette meg a Múzeum saját állandó és időszakos kiállításait, és terjesztette ki gondoskodását az országsszerte gyarapodó írói emlékház-hálózatra. Így 1957 óta — az intézménynek a Károlyi-palotában történt elhelyezkedése után — a központi épületben összesen húsz kiállítás nyitotta meg kapuit, vidéken pedig — a most készülőkkel együtt — szintén húsz emlékház állt a magas színvonalú népművelés és egyben az írói hagyomány ápolásának szolgálatába.

Az irodalmi kiállítások rendezési elvei az elmúlt évek során a gyakorlatban fokozatosan kristályosodtak ki, s az elvek tisztázódása napjainkban is továbbtartó folyamat. A kiállítások tervezésénél és megvalósításánál a tematikus felépítésű, életpályát és életművet fejlődésében bemutató, társadalmi és történeti hátteret nyújtó monografikus kiállítástól a vidéki emlékházak — gyakran egyetlen — szobáskájában berendezett kis múzeumig a legváltozatosabb szempontokat és minden esetben más és más adott körülményeket kell figyelembe venni. A kiállítás jellege és tartalma, terjedelme és célkitűzése szerint a rendezési elvek széles skáláját kellett tehát érvényesítenie a múzeum tudományos apparátusának. A nehézségek leküzdése során szerzett tapasztalatokat a további munkában gyümölcsöztette az intézmény, s így a kiállítások színvonalának lényegében egyenletes emelkedését figyelhetjük meg.

Az 1957-ben megnyitott jubiláris Arany-kiállítást impozáns arányai, a felsorakoztatott nagyszámú kvalitatív műalkotás, az életmű kimagasló darabjainak eredeti kéziratai, a költő életpályáját, korának társadalmi-politikai mozgalmait pregnánsan érzékeltető dokumentációja alapján az utána következő irodalmi kiállítások méltó nyitányának tekinthetjük. A Múzeum törzsanyagára épült három állandó kiállítás — a Petőfi-, Ady- és József Attila-kiállítás — 1959-re készült el és alkotja azóta is a központi kiállítások alapját. E három monografikus és anyagában legnagyobb részben az Irodalmi Múzeum törzsgyűjteményéből táplálkozó kiállítást hosszabb rövidebb élettartamú, részben közgyűjteményekből, részben magángyűjtőktől származó köl-

csőnyanyag igénybevételel épültek fel pl. Radnóti-, Tóth Árpád-, Bessenyei-, Mikes-, Juhász Gyula-, Komját Aladár- és Möricz Zsigmond-emlékkiállításaink, és érdekes képet nyújtottak a két háború közötti szocialista irodalom fejlődéséről a Tanácsköztársaság irodalmát és a Mártírirókat bemutató összefoglaló jellegű kiállítások.

Ismét más oldalról mutatták be az Irodalmi Múzeum értékes gyűjtemény-részlegeit a Klasszikus magyar vers — modern magyar grafika és a Magyar írók arcképei (XIX—XX század) c. képzőművészeti kiállítások. Ezek közül az első figyelemreméltó kezdeményezés eredményét tárta az érdeklődők elé: a magyar költészet gyöngyszemeihez készült modern illusztrációkat sorakoztatta fel, a második pedig első ízben tett kísérletet a magyar írókról és költőkről készült hiteles művészi ábrázolások együttes bemutatására.

Készültek kiállítások írói hagyatékokban fennmaradt és az Irodalmi Múzeumban őrzött relikviákból is. Így pl. jelentékeny érdeklődést ébresztett a Jókai-emlékek c. kiállításban összegyűjtött nagyszámú Jókai-rajz, festmény, eredeti butordarab és a Jókaira mint sok irányban érdeklődő emberre jellemző gyűjtemények (kard, bot, csiga, ásvány, emlékalbum stb.) közszemlére bocsátása.

1963. október 1-én, a költő születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett Batsányi-emlékkiállítás nyitotta meg kapuit, 1963. október 12-én pedig — a Múzeum dísztermében — Kisfaludy Károly képzőművészeti munkásságának figyelemreméltó eredményeivel, rézmet-szeteivel, rajzaival, festményeivel találkozhat a közönség.

Az elmúlt tíz esztendő alatt alakult ki az Irodalmi Múzeum munkája nyomán — s az utóbbi években a megyei tanácsokkal való összefogás eredményeképpen — az írói emlékházakban berendezett kis múzeumok sora, amely egyre jelentősebb tényezőjévé válik az irodalmi ismeretterjesztésnek.

Napjainkban már sok tízezres tömeg járja végig a Balaton vidék festői természeti környezetben meghúzódó badacsonyi, balatonfüredi, sümegi és tapolcai irodalmi emlékmúzeumokat, és sokan látogatták meg a kápolnásnyéki Vörösmarty-házat, Vajda János váli, Berzsenyi niklai hajlékát. Még sokáig sorolhatnánk az irodalmunk nagyjainak emlékét idéző, ma már a környék lakossága által gondosan őrzött és büszkén emlegetett szülő- és lakóházakat, ahol nagy művek alkotói s nagy művek születtek s indultak a halhatatlanság felé. Ki nem fordult meg legalább egy-két ilyen sajátosan megragadó hangulatú házban, mint Petőfi kiskőrösi szülőháza, dömsödi lakóháza, a gyönyörű fekvésű horpácsi Mikszáth-kúria, Babits esztergomi nyaralója, a keleméri Tompa-ház, és ki ne várná — ha szerencsés sorsa csak egyszer is arra vetette —, hogy végre valósággá váljék a felejthetetlenül szép domboldalon rejtőző csesztvei kúria Madách-emlékmúzeuma? E téren is sok feladat vár azonban még ránk! Hiszen sokfelé az országban várnak gondos kezekre elhanyagolt, még köztulajdonba sem vett emlékhelyek, s nem egy — a pusztulás szélén álló — írói hajlék felett most zajlanak a költségvetési viták, készülnek rendbehozásukra a tervek, berendezésükre a forgatókönyvek.

Az eredmények a központi kiállítások és a vidéki hálózat vonatkozásában egyaránt figyelemre méltók, de szinte beláthatatlan a tennivalók sokasága. Központi állandó kiállításaink, amelyek már 5—6 évesek, sürgetően várják a felújítást. S maga ez az egy feladat a problémák seregét veti fel. Milyenek legyenek állandó kiállításaink, hogy céljuknak a legjobban feleljenek meg? Szükség van-e arra, hogy az életművet a maga teljességében tárjuk a nézők elé? Mennyi eredeti anyagot tegyünk ki a pusztító hatású időnek a kiállítási vitrinekben? Helyesek voltak-e eddigi szemléltető, megjelenítő módszereink, vagy helyes volt-e mindegyikük? Hogy fogalmazzuk meg a kiállítás mondanivalóját úgy, hogy az az egyszerű ember és a széles látókörű irodalomrajongó számára egyaránt élményt jelentsen? Mennyit nyújtsunk az ábrázolt költő korának társadalmi-politikai történetéből, a költő környezetét, kora kultúráját, művészetét reprezentáló tárgyi emlékekből? Se vége, se hossza az elénk torlóddó kérdéseknek! Mögöttünk a sok-sok vita, vívódás, viaskodás a helyszűkével, a keményen ellenálló anyaggal, az anyag sokaságával vagy éppen csekély mennyiségével.

Szeretnénk felhasználni a tudomány új eredményeit és a technika legújabb vívmányait. Új kiállításaink szeretnénk képet nyújtani az irodalomtudomány legújabb értékeléséről, szeretnénk bemutatni új szerzeményeinket, újonnan szerveződő gyűjtemény-részlegeink értékes darabjait, íróplakett- és muzeális értékű fotógyűjteményünket, átfogó képet nyújtani az irodalomtörténet kimagasló jelentőségű mozgalmairól, és kísérletet tenni az irodalom történetének összefoglaló bemutatására. Megfelelő eszközökkel szeretnénk a felsoroltakból minél többet hazánk távoli vidékeire is eljuttatni. Jól szerkesztett, a szállítás viszontagságait jól bíró vándorkiállításokat szeretnénk vinni a kisvárosokba, falvakba. És szeretnénk fokozatosan felemelni a ma még elmaradott, elhanyagolt kis vidéki emlékházakat, hogy méltó társaiikká legyenek a nagy anyagi áldozattal és sok szeretettel berendezett emlékmúzeumoknak.

Balkányi Enikő

(1877—1963)

Egy szép késő őszi napon kísértük utolsó útjára Nagy Sándort. Halála nemcsak a rokonok és tanítványok seregében keltett megilletődést, hanem szaktudományunk művelői között is. Igaz, nevét nem örökítik meg széles ölelésű szintézisek vagy nagy életpályákat végigkísérő monográfiák; kisebb-nagyobb tanulmányait és adatközléseit mégsem írta hiába. A Jókai és Mikszáth kritikai kiadást lapozgatva minduntalan rábukkanunk nevére: amaz a centenáriumi (1925) alkalmából írt nagy esszéjét, emez Mikszáth humoráról készített pályakezdő dolgozatát idézi gyakorta. Pozitívista tudós volt, de nem az irányzat legkitaposottabb ösvényeit járta: nem az életrajzi adatok gyűjtésére vagy a külföldi hatások lajstromozására törekedett elsősorban, hanem esztétikai méltatásra. Nagy prózáiróink humorra éppúgy foglalkoztatta, mint az epikai jellemzés és szerkesztés kérdései: hivatottságát egyfelől Jókai humoráról írt kéziratban maradt kis monográfiájával, másfelől Arany Toldija (1935) című könyvével bizonyította be. E műveinek esztétikai alapvetését ma már meghaladottnak kell tartanunk, széles körű tárgyi tudását, logikáját, jó megfigyelőképességét azonban itt is lépten-nyomon felismerhetjük. Négy évtized alatt mint tanár is igen hasznos munkát végzett, Petru Grozát is tanította Szászvárosban, s talán nem tévedünk, ha annak Arany János iránti rajongását Nagy Sándorra is visszavezetjük.

Nagy Miklós

Intézeti hírek

(1963. november 1 — 1964. január 31.)

Varga József, Intézetünk munkatársa a két akadémia közti csereegyezmény keretében kéthetes tanulmányutat tett Csehszlovákiában (nov. 5-től nov. 18-ig); Kassán gyűjtött Ady Endre, Jászi Oszkár, valamint Madzsar József kapcsolataira vonatkozó adatokat, Stószon pedig *Fábry Zoltánnal* beszélt meg az Irodalom és Szocializmus sorozatban kiadandó válogatott kötetének anyagát.

*

November 21-én *Eugeniusz Sawrymowicz*, a Varsói Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja látogatást tett Intézetünkben: a meghívott munkatársakkal főként irodalomelméleti kérdésekről, valamint a lengyel és magyar egyetemi oktatás kérdéseiről folytatott megbeszélést.

*

November 25-én a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Modern Filológiai Szakosztálya által rendezett felolvasó esten Intézetünk munkatársa, *Sziklay László* kandidátus számolt be az V. Szlavisztikai Kongresszusról.

*

December 6-án *Nina Façon*, a bukaresti egyetem olasz professzora látogatta meg Intézetünket és folytatott megbeszélést *Klaniczay Tibor* igazgatóhelyetttel.

*

December 17-én *Stefan Morawski*, egyetemi tanár, a Varsói Egyetem esztétikai tanszékének vezetője meglátogatta Intézetünket. Esztétikai, irodalomelméleti kérdésekről foly-

tatott eszmecserét az Irodalomelméleti Osztály munkatársaival.

*

Sipos István, Intézetünk tudományos munkatársa 1964. január 3-tól 31-ig négyhetes tanulmányúton volt az NDK-ban, az akadémiai közti csereegyezmény keretében. A tanulmányút során megbeszéléseket folytatott *Wilhelm Girnussal*, a berlini Humboldt Egyetem irodalomelméleti tanszékének vezetőjével és más német szakemberekkel irodalomelméleti kérdésekről.

*

Január 6-án rendezett vitát Intézetünk az Irodalomtörténeti Kézikönyv IV. kötete számára írott, a felszabadulás utáni magyar irodalom történetét összefoglaló fejezetről, *Tóth Dezső* munkájáról.

*

Az Irodalomtörténeti Könyvtár sorozatban megjelent *Sötér István* „Nemzet és haladás. Irodalmunk Világos után.” című műve; az Irodalomtörténeti Füzetek sorozatban pedig *Tamás Attila* „Költői világképek fejlődése Arany Jánostól József Attiláig”.

Az Inosztannaja Lityeratura 1963. 11. számában jelent meg Intézetünk munkatársának, *József Farkasnak* a cikke: „Oktyabr i vengerszkaja lityeratura” (Október és a magyar irodalom); a folyóirat 1963. 12. száma pedig Intézetünk osztályvezetőjének, *Szabolcsi Miklósnak* a beszámolóját közölte „Knyigi, o kotorih govorjat” (Könyvek, amelyekről beszélnek) címmel a magyar irodalom kiemelkedő új műveiről.

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Кепеш, Г.</i> : По следам древней венгерской поэзии (первая публикация)	1
<i>Комлош, А.</i> : Три неправильно понятых стихотворения Яноша Араня	23
<i>Шёттер, И.</i> : Дюла Тёрёк	33
<i>Мод, А.</i> : От третьего пути до Мартовского фронта	40

Небольшие статьи

Документация

<i>Жиндель, Е.</i> : Парижские письма Яноша Батшаны к Йоханну Георгу Мюллеру (первая публикация)	65
<i>Хегедюш, Н.</i> : Ади и Ада	82

Обзор

История венгерской литературы 1849—1905 (<i>Немет, Г. Б.</i>)	89
Бока Ласло: Портретные наброски и этюды (<i>Дердяи, А.</i>)	100
Герезди Рабан: Начала венгерской светской лирики (<i>Кардош, Т.</i>)	102
Золтан Йожеф: Жизнь Пешта-Буды периода барокко (<i>Комловски, Т.</i>)	119
Лендел Геца: Венгерские газетные магнаты (<i>Варга, Й.</i>)	120

Хроника

TABLE DES MATIERES

<i>G. Képes</i> : Quelques traces de la littérature primitive hongroise (Première partie)	1
<i>A. Komlós</i> : Trois poèmes de Arany János mal interprétés	23
<i>I. Sötér</i> : Gyula Török	33
<i>A. Mód</i> : Du triformisme jusqu' au front de mars	40

Petites communications

Documentation

<i>E. Zsindely</i> : Lettre parisienne de János Batsányi à Johann Georg Müller (Première partie)	65
<i>N. Hegedüs</i> : Ady et Ada	82

Revue

Histoire de la littérature hongroise (1849—1905) (<i>G. B. Németh</i>)	89
László Bóka: Esquisses de portraits et études (<i>A. Gyergyai</i>)	100
Rabán Gerézdi: Débuts de la poésie lyrique laïque en Hongrie (<i>T. Kardos</i>)	102
József Zoltán: Vie à Pest-Buda au temps du baroque (<i>T. Komlovski</i>)	119
Géza Lengyel: Magnats de presse hongrois (<i>J. Varga</i>)	120

Chronique

A kiadvány előfizethető vagy példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓNÁL, Budapest V., Alkotmány utca 21.
 Telefon: 111—010, MNB egyszámúszám: 46, csekkbefizetési számúszám: 05.915.111—46
 az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLTBAN, Budapest V., Váci utca 22. Telefon: 185—612
 a POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODÁ-nál, Budapest V., József nádor tér 1.
 Telefon: 180—850. Csekkszám: egyéni 61.257, közületi 61.066
 (Példányonként megvásárolható a posta nagyobb árusítói helyein is.)

Ára: 8,— Ft

Előfizetés egy évre: 42,— Ft

INDEX: 25.401

KRITIKA

A Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság és a Magyar Írók Szövetsége kritikai folyóirata.

Szerkeszti *Diószegi András* (felelős szerkesztő) és *Wéber Antal*.

A folyóirat feladata a marxista esztétika és irodalomelmélet kérdéseinek alkotó szellemű tárgyalása, továbbá az élő irodalom problémáinak tudományos igényű elemzése. A lap élénk vitarovataiban a tudományos és irodalmi élet eleven kérdéseire szól hozzá, tájékoztat a nemzetközi viták legérdekesebb eredményeiről. Kritikáiban rendszeres képet ad a megjelenő irodalomtudományi és szépirodalmi művekről, a művészeti élet fontosabb eseményeiről.

Megjelenik havonta. Előfizetési ára egy évre 84.— Ft. — fél évre 42,— Ft. Számonkénti eladási ára 8,— Ft.

HELIKON

VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

1964-től kezdve HELIKON címen jelenik meg a Világirodalmi Figyelő, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének folyóirata.

Szerkeszti *Köpeczi Béla*

A folyóirat a külföldi irodalomtörténeti kutatások legújabb eredményeit dolgozza fel, az újabb irodalmi jelenségek, áramlatok, irányzatok, időszerű elméleti kérdéseit és tudományos vitáit ismerteti, az összehasonlító szempont érvényesítésére törekszik és figyelemmel van a magyar irodalomtörténetírás aktuális problémáira is. A folyóirat Tanulmány — Műhely és Szemle rovatát tájékoztatást nyújt a nemzetközi irodalomkutatás újabb eredményeiről. Gazdag könyv-rovatában a frissen megjelent külföldi irodalomtörténeti és elméleti művekről ad kritikai ismertetést.

Megjelenik évenként négyszer. Egy évfolyam előfizetési ára 32.— Ft. Számonkénti eladási ára 10,— Ft.